

THREE INTRODUCTIONS TO THE ETHNOGRAPHIC RESEARCH OF MARAMUREȘ

Nicolae IUGA

Prof. PhD., Associate Researcher Gr. I „Constantin Rădulescu Motru” Philosophy Institute, Romanian Academy

Abstract: Maramureș is a particular ethnographic area of Romania. It is famous as the place where the founders of the Romanian medieval state from the East of the Carpathians, the voivodes Dragos and Bogdan, were famous, as well as the old wooden churches, the architecture of the old wooden houses and the unaltered preservation of some old Romanian folk customs.

But in the last half century and Maramureș has undergone radical changes on all levels. The houses are built quite differently from other materials, the popular port is missing only very rarely and on festive occasions, the customs are also no longer practiced according to the ancestral calendar as a direct experience, but are more imitated and performed with a detachment completely killing their spirit. The problem we have to ask is: how can we get to the archetypal substrate of customs whose meanings have been forgotten? And what would be the most appropriate methods that we should use for this purpose?

Keywords: Maramureș, ethnology, hermeneutics, Tache Papahagi, Mihai Pop.

1. Cercetarea empirică – Tache Papahagi

Etnograful român Tache Papahagi (1892-1977) era machidon de origine, s-a născut în Grecia de nord-vest, în Munții Pindului, a făcut școala primară, înainte de Primul Război Mondial, la Ianina (în provincia grecească Epir) și liceul la Bitolia (actualmente în Republica Macedonia). A urmat apoi Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, pe care o absolvă în anul 1916.

În raport cu Maramureșul, Tache Papahagi are o notorietate aparte, pentru că a fost primul etnograf român care și-a susținut o Teză de doctorat la Universitatea din București cu o cercetare de teren asupra Maramureșului, o lucrare cu atât mai meritorie cu cât constituia un demers de pionerat în domeniu. Teza de doctorat cu titlul *Graiul și folklorul Maramureșului* a fost elaborată sub îndrumarea lui Ovidiu Densusianu, iar din Comisie au mai făcut parte, între alții, Ion Bianu și Ramiro Ortiz, adică tot ce avea atunci mai mareț Filologia Universității din București.

Astfel, imediat după Unirea de la 1 Decembrie 1918, tânărul Tache Papahagi călătorește în Maramureș, unde și locuiește intermitent între anii 1920-1925, în total șase șederi de câte 2 – 5 săptămâni fiecare, repartizate în toate anotimpurile, în așa fel încât să acopere toate obiceiurile agricole și pastorale, precum și sărbătorile de iarnă. A umblat pe jos – pe frig, pe ploaie, pe zăpadă sau pe arșiță – în aproape toate satele din Maramureș, ba și în afara lor pe la stânilor din munți, cu caietul de notițe în geantă și cu aparatul de fotografiat. A consemnat tot ce a văzut el cu ochii lui, dar avea ce să vadă în Maramureș, a putut să vadă calitativ și altceva decât autohtonii cu privirea tocită de felurite obișnuințe, pentru că machidonul nostru avea o retină ingenuă în raport cu

aceste locuri, el care venea aici în extremul Nord al românismului din extremitatea sa sudică, din Munții Pindului și din capitala vechiului Regat Român.

Scopul cercetării lui Tache Papahagi era pentru el clar și autorul și l-a formulat conștient, chiar de la început, în Prefața lucrării: „Convins de însemnătatea cercetărilor etno-lingvistice făcute la fața locului și întrucât speculațiunile științifice de biblioteci s-ar simți cu timpul anemiate în urmărirea mai departe a diferitelor probleme, am crezut că ar fi imperioasă îndrumarea studiilor în însuși domeniul viei realități dialectologice, prezentând astfel, dacă nu și o interpretare satisfăcătoare, celor puțin materialul brut care constituie baza acelor speculațiuni”¹. Deci, să reluăm această frază programatică. Etno-lingvistul Tache Papahagi s-a decis să-și îndrume studiile sale în însuși domeniul vieții reale a Maramureșului, efectuând pentru aceasta singulare și laborioase cercetări de teren în Maramureș. Ar fi putut să facă și „speculațiuni științifice” (atenție, pot exista și speculații „științifice”, nu doar metafizice!) în biblioteci, dar ce ar fi putut găsi la acea vreme, la început de veac XX, în biblioteci despre Maramureș? Poate că ar fi găsit culegerile de folclor ale lui Alexandru Țiplea (*Poezii populare din Maramureș*, București, 1906) și cartea celebră a lui Ion Bârlea (*Însemnări din bisericile Maramureșului*, București, 1909), câteva cuvinte pătrunzătoare despre Maramureș ale profesorului Nicolae Iorga și lungile narațiuni anoste ale lui Tit Bud. Sigur, ar fi găsit și *Diplomele maramureșene*, pentru publicarea cărora Ioan Mihalyi de Apșa a primit Premiul Academiei Române, dar această din urmă carte nu era ceva ce să reflecte Maramureșul la zi. Și studiind cele aflate în biblioteci, sunt convins că nu ar fi putut scrie ceva nou și viu despre Maramureș fără să vadă ținutul, ci ar fi rămas, cum o spune el însuși, la „speculațiuni anemiate”. Așa că tânărul cercetător Tache Papahagi și-a făcut bagajele și a început lungile sale călătorii documentare în Maramureș.

Inițiativa lui Tache Papahagi de a întreprinde cercetări de teren în Maramureș a fost extraordinar de binevenită și salutară. Era vorba de a colecta în prealabil necesarul material empiric. În definitiv, toate științele s-au constituit în fundamentele lor mai întâi prin acumulare treptată de fapte brute, de regulă prezentate fără criteriile esențiale și fără o sistematizare logică. Studiul științific al naturii a debutat cu prezentarea în mod rapsodic a tot felul de curiozități, cu „istorii naturale” de genul celor scrise în antichitate de către Pliniu cel Bătrân, și abia mult mai târziu, în baza acumulării în timp a unui imens material de observație, au fost posibile teoretizări, precum taxonomia lui Linné sau evoluționismul lui Darwin. La fel și Istoria propriu-zisă, aceasta a început cu descrierea nemijlocită de către Herodot a locurilor vizitate de el și a oamenilor cu care a stat de vorbă și doar mai târziu, începând cu Polybios, s-a pus problema unor relații cauzale între evenimentele istorice și a psihologiei personalităților istorice, adică a unei istorii deterministe și științifice.

Lucrarea lui Tache Papahagi impresionează prin cuprindere și varietate. Aceasta este structurată riguros pe patru capitole, după cum urmează: 1. Considerațiuni generale; 2. Folklorul; 3. Graiul și 4. Etnografia istorică a Maramureșului. În interiorul acestor capitole, lucrarea este exhaustivă, descrie satele, prezintă economia, situația

¹ Tache Papahagi, *Graiul și folklorul Maramureșului*, Editura Cultura Națională, București, 1925, p. 5.

politică și etnografică, viața bisericească, țăranul maramureșean, portul și tipul (aici fiind vorba de fapt inclusiv de antropotip), viața și caracterul. Apoi, la capitolul Folklor sunt prezentate genurile folclorului literar, „creațiunea populară”, precum baladele și descântecele, credințele populare, dar și o ocupație de nișă a țăranului maramureșean, anume păstoritul. Graiul este abordat de către Tache Papahagi după structura științei Lingvisticii, pe subcapitole cum ar fi: fonetică, morfologie, sintaxă, lexic, încheind cu relevarea particularităților care individualizează graiul maramureșean. Partea propriu-zis științifică a acestei teze de doctorat este întregită de o antologie de texte din toate domeniile, reprezentative pentru folclorul maramureșean: doine, strigături, bocete, colinde, rugăciuni, descântece, ghicitori, jocuri de copii, legende, credințe și superstiții, teme muzicale din Maramureș (ilustrate cu portative). La fel și fotografiile făcute de către Papahagi, 49 la număr, care ne înfățișează viața din Maramureș așa cum era aceasta în urmă cu aproape un secol, prezintă o valoare documentară deosebită. Și, pentru ca această carte masivă, de 340 pagini, să fie impecabilă sub raport științific, ea se încheie cu un indice real (denumiri de sate și toponimii), un indice onomastic și un Glosar. Pentru vremea sa, Tache Papahagi a făcut tot ce se putea face în materie de cercetare de teren și de structurare științifică a cercetării.

Dar o cercetare empirică de teren, pe model inductiv, nu este și nici nu poate fi completă în sens științific niciodată, pentru simplul motiv că aici nu putem avea o inducție completă, cu un număr restrâns de fapte, care să poată fi cunoscute în totalitatea lor. Idealul unei cercetări empirice este acela al unei inducții complete, mai exact acela al caracterului exhaustiv al examinării, dar care rămâne totuși un ideal, ce nu poate fi atins. Cu toate acestea, starea etnografică a diferitelor provincii și zone folclorice românești era în perioada interbelică încă o mare necunoscută, iar nevoia de cunoaștere științifică a acestor zone era pe măsură. Așa a apărut o strălucită școală sociologică, cunoscută după liderul său Dimitrie Gusti, ca promotoare a metodei monografice, o metodă care a dominat cu autoritate epoca și care a constatat în cercetarea multidisciplinară a unor sate reprezentative, din zone etno-folclorice renumite prin vitalitatea și originalitatea lor (Țara Făgărașului, Bucovina, Năsăudul, Muscelul etc.).

Cu toate rezultatele meritorii pe care le-a dat în perioada interbelică, metoda monografică inițiată de către Dimitrie Gusti a fost abandonată din rațiuni politice în timpul totalitarismului, pentru simplul fapt că rezultatele cercetărilor sociologice nu concordau cu propaganda politică. A existat o singură încercare, notorie de altfel, a profesorului Vasile Caramelia de la Universitatea din București, discipol al lui Dimitrie Gusti și prieten apropiat al celebrului antropolog francez Claude-Lévi Strauss, care a înființat pe la sfârșitul anilor '60 o „stație – pilot” de cercetare în genul monografiei sociologice la Berevoiești (Argeș), centru de cercetare desființat de către autorități după scurtă vreme.

Apoi, după 1990 metoda lui Gusti nu a mai putut fi reînviată ca atare, deoarece cercetările sociologice au căpătat alte valențe, orientări și dimensiuni în sincronizare cu ceea ce se făcea în Occident, s-au dezvoltat cercetările sectoriale, sondajele de opinie privind opțiunile politice și electorale, preferințele pentru consum și strategiile de

marketing etc. Din câte știm noi, formele de viață țărănească din Maramureș au mai fost obiect de cercetare cu adevărat științifică doar pentru un singur mare sociolog, regretatul prof. dr. Gheorghe Șișeștean (1954-2012)². În rest, cercetarea etnologică a devenit etnografie, adică simplă consemnare factuală ajunsă la saturație, fără vreo relevanță cognitivă, fără fundament filosofic, fără arheologie spirituală și fără viziune proiectivă, descrieri rămase pe dinafara noilor paradigme din filosofia culturii, ilustrate în Occident de către un Carl Gustav Jung sau la noi de către Lucian Blaga. Etnologia a ajuns să fie înțeleasă mai mult ca „etnografie”, respectiv ca o sumă de descrieri cât mai amănunțite și fidele a unor obiecte vechi (case, vase, unelte agricole, diverse alte artefacte) sau a unor obiceiuri cu sensuri uitate, pigmentate cu mantra nevoii de a „alunga duhurile rele”, un ceva care explică prea multe într-un mod prea simplu, narațiuni exterioare constituite într-un discurs interminabil, diluat și somnolent, fără să se realizeze faptul că simpla descriere în cuvinte a ceea ce se vede ori aude, fără un sens transcendent, nu este încă știință.

2. Cercetarea hermeneutică – Mihai Pop

Etnologul Mihai Pop (1907-2000) s-a născut în satul Glod (Maramureș), ca fiu al preotului Ștefan Pop, originar din Săliștea de Sus. Înainte de Primul Război Mondial, tatăl lui Mihai Pop este promovat ca paroh într-o parohie mai mare, la Apșa de Jos și protopop pentru parohiile românești din dreapta Tisei (azi Transcarpatia, Ucraina). După Primul Război Mondial, Maramureșul din dreapta Tisei intră în componența Cehoslovaciei, astfel că viitorul savant învață încă din copilărie limba cehă. Trecerea frontierei în România nefiind atunci o problemă, tânărul Mihai Pop face naveta săptămânală la Sighet, unde frecventează cursurile Liceului „Dragoș Vodă”, pe care îl absolvă în anul 1925 ca șef de promoție. Urmează apoi Facultatea de Litere și Filosofie la București (1925-1929), având ca îndrumător al lucrării de Licență pe Ovid Densușianu, la fel ca și Tache Papahagi. Fiind cunoscător al limbii cehe, face studii postuniversitare de slavistică timp de cinci ani (1929-1934) la universități renumite din Cehoslovacia și Polonia, la Bratislava, Praga, Cracovia și Varșovia, unde îl are ca profesor, între alții, pe celebrul Roman Jakobson. După aceea se stabilește la București, unde începe o îndelungată și fructuoasă carieră didactică și de cercetare în domeniile folcloristicii, etnologiei și antropologiei culturale.

Prin studiile postuniversitare pe care le-a făcut în străinătate, Mihai Pop a ajuns să fie familiarizat cu cele mai importante curente europene de gândire în lingvistică și filosofie. Formația de bază a lui Mihai Pop, aceea de lingvist, este pusă în joc în mod evident atunci când sunt studiate obiceiurile tradiționale, ca o componentă majoră a folclorului. După expresia sa, „obiceiurile încifrează înțelesuri profunde asupra relațiilor interumane, asigură rânduiala în societate [...], sunt mecanisme prin care viața socială funcționează, mecanisme creatoare și păstrătoare de ordine, creatoare de cultură”³, acestea contribuie decisiv la prezervarea sintaxei sociale care, în absența obiceiurilor și

² Vezi Gheorghe Șișeștean, *Formes de vie paysanne dans le Nord-Ouest de la Transylvanie*, București, 2005.

³ Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, București, 1976, pag. 4.

supusă vicisitudinilor istorice, ar fi expusă tendințelor și riscurilor de dezagregare, de descompunere morală.

Lingvistic vorbind, obiceiul este un act de comunicare socială cu un limbaj propriu, combină mai multe modalități de expresie, comunicarea verbală se combină cu cea muzicală, cu coregrafia, cu mimica etc., apoi se crează raporturi ierarhice între limbaje în ansamblul obiceiului. Pentru ca efortul de cunoaștere a obiceiurilor să nu rămână la suprafață, pentru a se ajunge în profunzime, acestea pot fi gândite și definite în termenii lingvisticii, iar „descrierea unui obicei ar trebui să nu aibă altă menire decât aceea de a prezenta suficiente date informaționale pentru a putea pătrunde până la sens”⁴ [subl. Ns. N. I.]. Deci, după Mihai Pop, descrierea nu este un scop în sine, nu poate fi proliferată la modul grafoman în marginea unor detalii nerelevante, nu își poate fi suficientă sieși și nu se justifică dacă nu pătrunde până la un substrat hermeneutic și la un sens care o transcende. Iar descifrarea faptelor etno-folclorice trebuie să urmeze modelul și principiile, ba chiar și terminologia lingvisticii, pentru că lingvistica este – după autorul nostru – o „știință-pilot” în rândul științelor umaniste. Expunerea sintagmatică inspirată din lingvistică ar fi menită să ușureze sesizarea paradigmatelor, să ușureze înțelegerea fiecărui obicei luat ca un semn de sine stătător, precum și a mutațiilor semantice produse în evoluția istorică a obiceiurilor.

Păstrând termenii de comparație ai autorului, observarea unui obicei poate fi poate fi privită ca o „lectură” a acestuia. Obiceiurile păstrate prin tradiție se realizează spontan și pot căpăta semnificații noi, în raport cu contextul în care apar, de fiecare dată altul. Obiceiurile sunt, după cum spune etnologul nostru: „expresii active ale spiritului uman, care dintotdeauna au transformat entropia în noi valori culturale, care au marcat momentele importante ale vieții omului și care l-au ajutat să depășească situațiile-limită, care nu dispar ca modalitate creatoare de cultură, ci doar se transformă și se regenerează”⁵. Apoi, potrivit lui Mihai Pop, cercetarea științifică a actelor de cultură populară „nu se poate limita la simpla descriere a faptelor” [subl. ns. N. I.] și dintr-un alt motiv, anume că este necesară „o sistematizare a unor concretizări variate”⁶. Este necesară o analiză structurală, pentru stabilirea unor modele categoriale iar mai apoi, prin compararea acestor modele, realizarea unei tipologii structurale. „Analiza presupune un proces de gramaticalizare, de determinare a codurilor cu care operează fiecare limbaj, prin care se realizează textele, elaborarea gramaticii fiecărui limbaj, a sistemului lui de semne. Dar dincolo de analiză, de determinarea modelelor și de tipologia structurală, înțelegerea sensului necesită cunoașterea planurilor contextuale, determinarea funcțiilor textelor cercetate. Numai o astfel de cunoaștere totală ne poate dezvălui sensul adevărat al obiceiurilor studiate”⁷.

Tot Mihai Pop este cel care pune la modul peremptoriu problema schimbării de perspectivă pe care o comportă plasarea observatorului fenomenului folcloric pe poziția

⁴ Idem, p. 5.

⁵ Ibidem, p. 6.

⁶ Ibidem, p. 13.

⁷ Ibidem, p. 14.

de *insider* sau de *outsider*⁸. Insiderul este cineva din interiorul comunității care performează obiceiul în cauză, el s-a născut și a copilărit în acea comunitate, a învățat din copilărie și în mod spontan secvențele ritualice și rolurile care îi revin lui personal și pe care le îndeplinește în mod natural, autentic, ca pe un fel al său de a fi, fără să aibă nevoie să reflecteze asupra acestora. Outsiderul este cel care vine din afara comunității, el observă obiceiul din exterior cu reprezentări proprii și cu un aparat conceptual propriu, poate să îl studieze așa-zicând la modul științific, ba chiar poate și să învețe să îl performeze fragmentar și ocazional, de exemplu să execute un anumit dans etc., dar acest lucru îl va face ca și cum ar juca un rol cu care nu se va identifica niciodată nemijlocit, un rol de care nu a fost atașat de la începutul vieții sale și de care va fi în permanență detașat. Felul de a se afla pe cele două poziții opuse, de insider și de outsider, prezintă fiecare avantaje și limite proprii, de asemenea opuse. Insiderul va trăi nemijlocit ritualul pe care îl performează, fără să aibă nevoie de explicații teoretice, lui îi este suficient să știe că „așa trebuie să se facă” și că „așa e bine”, în timp ce outsiderul va veni cu propria sa metodă de cunoaștere și de interpretare, fără să-i fie necesar să trăiască efectiv ritualul. Insiderul va avea de partea sa trăirea, dar poate rata teoria, iar outsiderul va teoretiza, dar în schimb poate rata trăirea.

Între timp, după momentul la care Mihai Pop își redacta concluziile cercetărilor sale, au putut fi publicate și alte constatări, puțin încurajatoare pentru ceea ce s-ar putea numi avatarurile prin care a trecut folclorul românesc⁹. Anume s-a spus că, în ultima jumătate de veac, folclorul românesc a fost asasinat cu premeditare în vreo trei rânduri. Postbelic, au fost mai întâi politica proletcultistă și colectivizarea agriculturii, care au impus de sus în jos compunerea unui folclor nou, proletcultist, semi-cult și agramat totodată, de inspirație sovietică, cum ar fi „Maramureșul răsună” al Angelei Buciu, un folclor care nu era născut în chip spontan și autentic din țărani adevărați, ci era (contra)făcut de către instructori culturali de la oraș, cu versificări făcute de către aceștia, plătiți anume de către stat în acest scop. A fost apoi, prin anii '80, așa-zisul Festival Național „Cântarea României”, care a însemnat în fapt o generalizare metodică a folclorului contrafăcut de pe poziții politice.

Și, în fine, după 1989 folclorul românesc – ce a mai rămas din el – a început să fie asasinat încă o dată, a treia oară, dar de data asta într-un fel oarecum natural, pentru că nu s-a făcut de sus în jos prin politizare, ci de jos în sus, prin manelizare. Nu prin instituii politice, cum au fost rusificarea instituțională și colectivizarea comunistă, pe care poporul român le respingea organic, ci prin însuși mentalul nostru colectiv de azi, care a achiesat cu o ușurință surprinzătoare la manelizare. Ultima asasinare a folclorului nu s-a făcut împotriva voinței noastre, ci cu largul nostru concurs voluntar. Ne-am rupt de bunăvoie de propriul nostru trecut. Prin manelizare noi, foștii insideri, am ajuns outsideri în perimetrul propriei noastre insiderități. În consecință, nu ne-a mai rămas decât o altă abordare metodologică, aceea de a încerca reconstituirea, ca substrat al creațiilor folclorice mai vechi, a unor arhetipuri ale inconștientului colectiv, din câteva

⁸ Ibidem, p. 10.

⁹ Vezi și Nicolae Iuga, *Ideea de a parodia folclorul literar*, în rev. „Tribuna”, Cluj-Napoca, nr. 306/2015, p. 6.

puține fragmente autentice rămase, un fel de arheologie spirituală, în maniera în care arheologul propriu-zis caută să reconstituie un vas întreg din câteva puține cioburi de ceramică aflate după eforturi laborioase.

3. Spre o hermeneutică fenomenologică

Fenomenologia în sens filosofic nu este nicidecum ceea ce s-ar putea crede la nivelul bunului simț, adică o studiere a fenomenelor pentru ele însele și eventual o clasificare și ierarhizare a lor, ci este o modalitate de a studia conștiința subiectului cunoscător, dar nu ca o conștiință a fenomenelor sau a faptelor, ci ca o conștiință în sine, în măsura în care aceasta este structurată ca efect al experimentării fenomenelor¹⁰. De aceea, ce mai importantă lucrare de fenomenologie din toate timpurile, aparținând filosofului G. W. F. Hegel nu se numește pur și simplu Fenomenologie, ci *Fenomenologia Spiritului*, adică o știință a Spiritului, așa cum acesta se naște în calitate de conștiință de la prima legătură nemijlocită cu fenomenele, de la cunoașterea senzorială și până la epuizarea fenomenalității lumii, până la cunoașterea absolută.

Întemeietorul Fenomenologiei ca metodă de cunoaștere a cunoașterii în secolul XX este filosoful german Edmund Husserl (1859-1938). Husserl are la bază o solidă formație științifică, a studiat mai întâi științele naturii și matematicile la universitățile din Leipzig și Berlin, după care a susținut un doctorat în matematici la Universitatea din Viena. Abia la maturitate începe să se ocupe de filosofie, sub influența lui Fr. Paulsen. În anul 1916 Husserl este numit profesor titular de Filosofie la Universitatea din Freiburg. Este invitat să țină prelegeri și la Universitatea din Berlin, unde l-a avut student pe Jean-Paul Sartre. Este profesorul și mentorul lui Martin Heidegger.

Edmund Husserl menționează că el ia termenul de „viață” nu doar în sens biologic, fiziologic, ci pentru el „viață” înseamnă în primul rând scopuri care angajează creații spirituale¹¹. După Husserl, științele spiritului nu trebuie să cantoneze într-o empirie mărginită de intuiție. Este adevărat că fiecare viață sufletească este fundată pe corpul uman, dar asta nu înseamnă că științele spiritului trebuie să se reîntoarcă la suportul corporal. Teoreticianul care nu poate depăși stadiul descriptiv al unei istorii a spiritului rămâne înlănțuit în realități finite, de ordin intuitiv. Nu putem gândi o știință a Spiritului ca pe un analogon al științei naturii, pentru că Spiritul are ceva propriu și ireductibil, anume structurarea pe bază de intenții. Cercetătorul, indiferent de domeniu, este ghidat de intenționalitate, mai mult sau mai puțin conștient. Acesta va porni la drum înarmat, ca intenționalitate, cu un set de ipoteze de lucru, care pot fi întemeiate pe tot atâtea „pre”-judecăți. Iar rostul unei metode fenomenologice este acela de a fundamenta o știință a spiritului riguroasă, asemenea științelor matematice. Sensul metodei, al gândirii critice, al filosofiei în general este acela de a ne reduce prejudecățile la un minimum necesar.

Pe de cealaltă parte, este absurd să considerăm natura doar în ea însăși, străină de spirit. Conceptul de „știință a naturii” și în genere orice știință desemnează de fapt o

¹⁰ Vezi Frederick Copleston, *Istoria filosofiei*, vol. VII, Ed. ALL, București 2008, p. 173 și urm.

¹¹ Edmund Husserl, *Criza umanității europene și Filosofia*, trad. rom. de Alexandru Boboc, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2009, p. 12.

activitatea spirituală, aceea a omului de știință, deci și științele naturii trebuie să fie explicate prin știința spiritului¹². Criza umanității europene a secolului XX constă – după Husserl – într-un raționalism care și-a pierdut drumul adevărat, diferit de idealul din perioada clasică a filosofiei grecești. Ne confruntăm cu o raționalitate unilaterală, care poate deveni un rău. De la Renaștere încoace, evoluția cunoașterii a ajuns la un tip de raționalism naiv și obiectivist. În obiectivismul naiv și unilateral, tot ce este spiritual apare ca suprapus peste corporalitatea fizică. Or, este absurd să conferim spiritului o realitate ca și cum el ar fi o anexă a corpurilor¹³. Naivitatea obiectivistă reține ceea ce ea numește „lume obiectivă”, în care subiectivitatea creatoare nu își află locul. Criza umanității europene este o criză a viziunii europene asupra lumii, dominată de un materialism vulgar, iar știința fundamentală a spiritului este o psihologie cu pretenții de exactitate naturalist-științifică. Ne scapă din vedere că adevărata natură, în sens științific, este un produs al spiritului omului de știință care o cercetează, o construcție a spiritului, care presupune deci o știință despre spirit. Numai dacă se reîntoarce la sine din orientarea sa exterioară, naiv-obiectivistă, numai atunci spiritul poate să își fie suficient sieși. Spiritul nu este spirit înăuntrul naturii sau alături de natură, pentru că natura însăși se mișcă în sfera spiritului, conceptul însuși de „natură” este o plăsmuire spirituală a științei.

Aplicată la domeniul creațiilor folclorice, metoda fenomenologică trebuie să degajeze, în opinia noastră, succesivele determinații ale Spiritului, generate de contactul nemijlocit cu aceste creații, până la aflarea arhetipurilor profunde și îngropate în uitare, care au stat la baza manifestărilor folclorice actuale. Pentru cercetătorul empiric etnograf și pentru omul de știință etnolog, natura cercetării sale, faptele de viață spirituală ale popoarelor trebuie examinate cu o gândire călăuzită de intenția regresării spre arhetipuri, prin „punerea între paranteze a lumii înșelătoare a fenomenelor” (Husserl), arhetipuri în înțelesul pe care îl dă termenului C. G. Jung, acela de „imagini ale unor modele arhaice, care sintetizează experiențe originare ale umanității, care se află depozitate în inconștientul colectiv al popoarelor și care influențează comportamentul indivizilor la modul inconștient”¹⁴.

¹² Idem, p. 16.

¹³ Idem, p. 45.

¹⁴ C. G. Jung, *Opere complete 1. Arhetipurile și inconștientul colectiv*, trad. Vasile Dem. Zamfirescu, Ed. Trei, București, 2003, p. 53-55.